

ZAPAZENO

ŠKRILJCI, ŠKRILJEVCI ILI ŠKRILJAVCI?

U zagrebačkom Vjesniku od 20. X. 1980. na str. 4 u članku »Nafta iz škriljevaca« pisac-novinar rabi sva tri lika — *škriljac*, *škriljevac* i *škriljavac*, što je s gledišta jezično-terminološkog neprihvatljivo. Taj bi nam novinar (ili Vjesnik) u svoju obranu mogao po prilici ovako odgovoriti: kad naši znanstvenici mogu rabiti sva tri lika naziva, zašto onda da i mi novinari tako ne činimo. Takav bi odgovor bio umjestan i stoga moje zamjerke na postavljeni terminološki problem ponajprije upućujem onim našim znanstvenicima koji se razbacuju (bez ikakve jezične i strukovne potrebe) istaknutim terminološkim »bogatstvom«. Mislim da takva njihova praksa naš jezik ne obogaćuje! Morali bismo rabiti samo jedan od istaknutih naziva i to onaj koji je već poodavno ušao u naš znanstveni jezik. To je naziv *škriljavac*, mn. *škriljavci*, kojemu ni s jezične strane nema nikakve zamjerke. Kad to kažem onda je — mislim — dobro podsjetiti se na definiciju koju nam za pojam *škriljavci* daje naša suvremena petrografija: *škriljavci* u skupina stijena nastalih metamorfozom eruptivnih (magmatskih) ili sedimentnih (taložnih) stijena. To su takve stijene koje imaju paralelnu ili *škriljavu* (ne *škriljevu*!) teksturu ili strukturu. Drugim riječima, kod većine metamorfih stijena vrlo dobro je izražena njihova *škriljavost* (ne *škriljevost*!). To znači da su minerali u mnogim metamorfnim stijenama »... složeni u paralelnim ravninama, uzduž kojih se metamorfna stijena lako cijepa u tanje ili deblje ploče.« (V. Miroslav Tajder — Milan Herak, *Petrografija i geologija*, Zagreb, 1959, str. 144.) Prema tomu, podrijetlo riječima *škriljavac* (mn. *škriljavci*) i *škriljavost* valja tražiti u pridjevu *škriljav* (ne *škriljev*!). To je znao i Vjekoslav Klaić koji u svojoj knjizi *Bosna — podatci o zemljopisu i poviesti, I. dio: Zemljopis*, Zagreb, 1878, na str. 28, 29. i 30. piše o *škriljavcima* pri čemu rabi i pridjev *škriljav*. O *škriljavcima* piše i naš geolog Fran Škulje, i to u

svome znanstvenom radu *Fauna verfenskih škriljavaca Zrmanje*, tiskan u *Vijestima geološkog povjerenstva Kr. Hrvatske i Slavonije*, sv. II, Zagreb, 1912. Naš znanstvenik Fran Tučan u svome udžbeniku *Mineralogija i geologija*, Zagreb, 1951, na str. 84, 86. i 101. rabi lik *škriljavac*. Neobičan je i nedopusšten postupak suradnika *Enciklopedije Leksikografskog zavoda*. Naime, u sv. 6/1969. na str. 259. čitamo naziv *Škriljavci* (posve pravilno!), upućujući nas na tomu mjestu na natuknicu *Kristalinični škriljavci* (i ovo je pravilno!). Međutim, čitatelj se iznenadi kad u sv. 3/1967. na str. 653. pročita nešto promijenjeni lik — *kristalinični škriljevci* i uz to nazive *ortoškriljevci* i *paraškriljevci* (ovo nije pravilno!) — umjesto *kristalinični škriljavci*, *ortoškriljavci* i *paraškriljavci* (ovo je pravilno!). Čini mi se da je neke posve svejedno napiše li *škriljavci* ili *škriljevci*, kao da oba lika imaju istu jezično-terminološku vrijednost ili pravilnost. Ja bih rekao da nemaju, a da nisam u zabludi dokazuje nam i Milan Herak koji kao suradnik *Enciklopedije Jugoslavije* u sv. 4/1960. na str. 124. i 125. piše i sljedeće: »glineni škriljavci«, »tinjčeve škriljavce«, »tinjčevi škriljavci«, »glinenih škriljavaca« i »glinenim škriljavcima« (v. članak *Hrvatska!*).

Na osnovi svega toga proizlazi da znanstveni jezik kao grana hrvatskoga književnog jezika priznaje jezično-strukovnu pravilnost samo ovim riječima: *škriljav*, *škriljavost* i *škriljavci*. Kad to spoznaju svi naši znanstvenici, onda i od naših novinara možemo zahtijevati da poštuju naše znanstveno nazivlje.

Ratimir Kalmeta

O NAZIVU PLANET(A)

Planet(a) je takvo nebesko tijelo koje pripada našem Sunčevom sustavu, koje se obrće oko matične mu zvijezde Sunca i koje svijetli odbijenom Sunčevom svjetlošću. U našoj znanstvenoj literaturi ne opstoji uvijek precizno tumačenje (1) podrijetla nazi-

va i pravilno određivanje (2) lika, a s time i roda imenice planet(a).

(1) Tumačenjem podrijetla naziva *planet(a)* grčkom riječi *planētēs* — *lutalac* antičkoj grčkoj znanosti nanosimo veliku nepravdu. Takvim tumačenjem olako prelazimo preko činjenice da su drevni Grci za nebeska tijela koja danas nazivamo planetima imali svoj izvorni naziv. Kakav je to naziv? U rječniku dr. W. Pape's, *Griechisch-Deutsches Handwörterbuch*, Braunschweig, 1908, na str. 624. možemo pročitati sljedeće tumačenje: »Πλανήτης ἀστέρες ili *plānētes astéres, die Irrsterne, Planeten, Xen.¹ Mem. 4, 7, 5 u. Sp.*« Od suvremenih svjetskih strukovnih rječnika i enciklopedija takvo tumačenje slijedi i pisac-suradnik djela *Kratkaja geografičeskaja enciklopedija*, Moskva, 1962. U svesku 3. toga djela i to na str. 246. napisano je ovo: »*Planeti (ot greč. plānētes astéres, bukv. — bluzdajušćije zvezdi)*...« Prema tomu u oba istaknuta djela za nebeska tijela koja danas nazivamo planetima postoji izvorni grčki složeni naziv koji u prijevodu na naš jezik izgleda ovako: *lutajuće zvijezde*. U ovome slučaju uopće nije bitno što su nam već Kopernik i Newton pokazali i dokazali da planeti nebeskom sferom ne lutaju, kao što nije bitno što su antički Grci nebeska tijela koja danas nazivamo planetima nazivali zvijezdama. Za jezik i općenito za znanost važno je da je od izvornoga grčkog složenog naziva *plānētes astéres* uzet njegov prvi dio koji su pojedini narodi prilagodili svome jeziku za oznaku nebeskih tijela koje danas nazivamo planetima. Ovu bismo činjenicu morali uzimati u obzir pri tumačenju podrijetla naziva planet(a).

(2) Posebno je pitanje da li je imenica (naziv) kojom označujemo nebesko tijelo — o kojem u ovome članku pišemo — u hrvat-

skom jeziku muškog ili ženskog roda. U nekih je naroda takva imenica ženskog roda; tako će — na primjer — Francuz reći / napisati *planète*, f., Rusu će to biti *planeta*, f. itd. U nekih je naroda takva imenica muškog roda; tako će — na primjer — Nijemac reći / napisati *Planet*, m., Talijanu će to biti *pianeta*, m. itd. U hrvatskom jeziku imenica za istaknuto nebesko tijelo je samo muškog roda, tj. *planet*, m., mn. *planeti*. Tako je naziv *planet*, bilo da je ženskog ili muškog roda, postao međunarodnom riječi, međunarodnim nazivom, svojim likom prilagođen jeziku pojedinih naroda. Stoga takav naziv u međunarodnoj znanstvenoj literaturi lako prepoznamo. Ne bi imalo smisla nekoga nazivati »jezičnim čistuncem«, i to samo stoga što traži da mu je naziv za istaknuto nebesko tijelo »muško« — kako je to u nas Hrvata uobičajeno. Stoga se tomu ne smije dati prizvuk nečega što je politički-kulturno »natražno« — jer tako nešto nema ništa zajedničkog sa zdravim internacionalističkim kulturno-jezičnim odnosajima koje u svjetskim razmjerima moramo njegovati.

Na osnovi svega toga možemo zaključiti:

— kad tumačimo podrijetlo naziva *planet*, onda ne bismo smjeli mimoći činjenicu da smo taj naziv »izvukli« iz grčkoga složenog naziva *plānētes astéres* — *lutajuće zvijezde*, a ne značenjski ga poistovjetiti s grčkom riječi *planētēs* — *lutalac* (još manje je preporučljivo grčku riječ *planētēs* značenjski poistovjetiti sa složenim nazivom *lutajuće zvijezde*, a i toga ima u nas);

— u znanstvenom jeziku kao grani hrvatskoga književnog jezika postoji samo naziv *plānēt* kao imenica muškog roda (mn. *planēti*).

Ratimir Kalmeta

¹ Ksenofont